

Mīti un realitāte par aizliegumu sadarboties ar čaulas veidojumiem

Aprīļa vidū plašsaziņas līdzekļos parādījās informācija, ka sadarbības aizliegums ar t.s. čaulas kompānijām būs attiecināms ne tikai uz bankām, bet arī vismaz 20 000 uzņēmumu, tostarp arī nodokļu konsultantiem, advokātu birojiem, grāmatvedības pakalpojumu sniedzējiem u.c. Vai šī informācija ir patiesa? Kas paredzēts grozījumos?

Aleksandra Mejertāle
Vadošā juriste, zvērināta
advokāta palīdzē, CAMS¹
ZAB Deloitte Legal

Tel: 67074119
Mob: +371 28839484
E-pasts: amejertale@deloittece.com

Mārtiņš Puķe
Vadošais jurists, CAMS
ZAB Deloitte Legal

Tel: 67074123
Mob: +371 26759229
E-pasts: mpuke@deloittece.com

21.03.2018. un 03.04.2018. Finanšu sektora attīstības padomes sēdēs apstiprināti grozījumi Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas likumā (Likums), nosakot tos kā steidzamības kārtībā īstenojamas izmaiņas uz risku balstītu uzraudzības pasākumu pilnveidošanai. Grozījumi izstrādāti, lai stiprinātu finanšu sistēmu, aizliedzot veikt paaugstināta riska darījumus ar īpaši augsta riska klientiem – čaulas veidojumiem. Tāpat grozījumos paredzēts veicināt informācijas apmaiņu starp Likuma subjektiem un tiesībaizsardzības iestādēm, lai apkarotu finanšu noziegumus. Šajā publikācijā aplūkosim tikai aizliegumu sadarboties ar čaulas veidojumiem.

Grozījumi Likumā radīja lielu ievēribu un pretrunīgus komentārus plašsaziņas līdzekļos. Piemēram, 10.04.2018. plašsaziņas līdzekļos parādījās informācija, ka "sadarbība ar čaulu kompānijām būs jāpārtrauc apmēram 20 000 Latvijas uzņēmumu", norādot: šobrīd sabiedrībā radies maldīgs priekšstats, ka jaunie grozījumi Likumā, kas paredzēti, lai stiprinātu finanšu sistēmu, būs attiecināmi tikai uz Latvijas banku sektoru. Papildus tika uzsvērts, ka grozījumi neietekmēs tikai banku sektoru, bet būs piemērojami arī tādiem uzņēmumiem kā nodokļu konsultanti, advokātu biroji, grāmatvedības pakalpojumu sniedzēji u.c. Tādējādi atbilstoši informācijai plašsaziņas līdzekļos apmēram 20 000 uzņēmumu būs jāatklāj savu klientu loks un jābeidz sadarbība ar čaulu kompānijām.²

Jānorāda, ka šī plašsaziņas līdzekļos norādītā informācija nav korekta un var radīt maldīgu priekšstatu.

Kas ir "čaulas veidojumi"

Pēdējā laikā Latvijas plašsaziņas līdzekļos arvien biežāk lietots jēdziens "čaulas uzņēmums / veidojums / kompānija" (*shell company*).

Finanšu darījumu darba grupa (*Financial Action Task Force (FATF)*), kas ir neatkarīga starpvaldību organizācija, kura izstrādā un sekmē politiskās nostādnes pasaules finanšu sistēmas aizsardzībai pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, terorisma finansēšanu un masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanas finansēšanu, noteikusi, ka par čaulas kompānijām uzskatāmas reģistrētas kompānijas, kam nav nozīmīgas saimnieciskās darbības vai saistītu aktīvu.³

Saskaņā ar Volfsbergas grupas (*Wolfsberg group*), kas ir nevalstiska asociācija, kuru veido 13 starptautiskās bankas un kura izstrādā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas standartus finanšu iestādēm, 2018.gada 22.februāra glosāriju čaulas kompānija ir uzņēmums, kas vai nu neveic saimniecisko darbību, vai arī tā aktīvi sastāv tikai no naudas vai tās ekvivalentiem u.c. nominālajiem aktīviem.⁴

ASV Finanšu ministrijas Finanšu noziegumu apkarošanas institūcija (*The Financial Crimes Enforcement Network*) čaulas kompāniju definē kā kompāniju, kam nav aktīvas uzņēmējdarbības un kas parasti pastāv tikai kā instruments cita uzņēmuma uzņēmējdarbībai, norādot, ka termins "čaulas kompānija" attiecināms uz uzņēmumiem, kuri nav publiskajā apgrozībā, SIA un trastiem, kas parasti fiziski neeksistē (izņemot pasta adresi) un kam nav vai ir ļoti maza neatkarīga ekonomiskā vērtība.⁵

No 09.11.2017. čaulas uzņēmuma definīcija paredzēta arī Likuma 1.panta 15.1punktā, kurā noteikts, ka čaulas veidojums ir "juridiskā persona, kurai raksturīga viena vai vairākas šādas pazīmes:

- a) nav juridiskās personas saistības ar faktisku saimniecisko darbību un juridiskās personas darbība veido mazu vai neveido nekādu ekonomisko vērtību un likuma subjekta rīcībā nav dokumentāras informācijas, kas pierāda pretējo,
- b) valstī, kurā juridiskā persona reģistrēta, normatīvie akti neparedz pienākumu sagatavot un iesniegt attiecīgās valsts pārraudzības institūcijām finanšu pārskatus, tai skaitā gada finanšu pārskatus, par savu darbību,
- c) valstī, kurā juridiskā persona reģistrēta, juridiskajai personai nav saimnieciskās darbības veikšanas vietas (telpas)".

Vairumu čaulas kompāniju izveido fiziskās personas un uzņēmumi likumīgiem mērķiem, piemēram, lai turētu cita uzņēmuma akcijas vai nemateriālos aktīvus vai atvieglotu iekšzemes vai pārrobežu valūtas un aktīvu pārvedumus un uzņēmumu apvienošanas. Tomēr, kā norādīts 2015.gada ASV noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas draudu izvērtējumā, čaulas kompānijas kļuvušas par izplatītu instrumentu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai u.c. finanšu noziegumiem, jo tās ir vienkārši un lēti izveidojamas un pārvaldāmas.⁶ Arī FATF dati liecina, ka kukuļu devēji un ņēmēji bieži ļaunprātīgi izmanto čaulas kompānijas un nominālos direktorus / dalībniekus (nominee director / shareholder), lai veiktu nelegālus darījumus. Piemēram, tika apgalvots, ka Francijas naftas kompānija "Elf Aquitaine" devusi kukuļus Gabonas prezidentam Omāram Bongo, izmantojot Šveices bankas kontus, kas atvērti ārzonu čaulas uzņēmumu vārdā.⁷ Čaulas kompānijas nereti lieto naudas atmazgāšanai un sankciju apiešanai. Piemēram, Krievijas laundromātam izmantoja Krievijā, Lielbritānijā, Kiprā un Jaunzēlandē dibinātas kompānijas, kurās tika atmazgāti 20,8 mljrd. ASV dolāru,⁸ savukārt Ziemeļkoreja izveidojusi tīklu ar čaulas uzņēmumiem, lai "apietu" ar starptautiskajām sankcijām noteiktos ierobežojumus.⁹

Tā kā čaulas kompānijām ir palielināts noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas risks, jau šobrīd Likumā tā subjektiem noteikti pienākumi un ierobežojumi sadarbībai ar čaulas veidojumiem:

- ja klients ir čaulas veidojums un klienta vai vairāku klientu, kam ir 1 patiesais labuma guvējs, kopējais kredīta apgrozījums pēdējo 12 kalendāra mēnešu periodā pārsniedz 10 milj. eiro, Likuma subjektam ne vēlāk kā 45 kalendāra dienu laikā no brīža, kad pārsniegts šis limits, jāiegūst klienta patiesā labuma guvēja parakstīts apliecinājums, ka tas ir klienta patiesais labuma guvējs (Likuma 18.panta 4.daļas 2.punkts);
- Likuma subjektam aizliegts veikt jebkādus darījumus ar čaulas bankām, turklāt čaulas banku dibināšana un darbība Latvijas Republikā ir aizliegta (Likuma 21.pants).

Šie ierobežojumi attiecināmi uz visiem Likuma subjektiem.

Plānotie ierobežojumi sadarbībai ar čaulas veidojumiem

Ar grozījumiem Likumu paredzēts papildināt ar 21.1pantu "Aizliegums sadarboties ar čaulas veidojumiem", nosakot, ka kredītiestādēm, maksājumu iestādēm, elektroniskās naudas iestādēm, ieguldījumu brokeru sabiedrībām un arī ieguldījumu pārvaldes sabiedrībām attiecībā uz klientu individuālo portfeļu pārvaldīšanu un atvērto ieguldījumu fondu apliecību izplatīšanu būs aizliegts sākt un turpināt darījuma attiecības vai veikt gadījuma rakstura darījumu ar čaulas veidojumu, ja tas vienlaikus atbilst Likuma 1.panta 15.1punkta a) un b) apakšpunktā noteiktajām pazīmēm.

Likuma grozījumu anotācijā norādīts, ka šajos punktos paredzētās prasības ir būtiskākās, lai raksturotu ar čaulas veidojumiem saistītos noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un

terorisma finansēšanas riskus. Proti, ja juridiskajai personai nav saistības ar faktisku saimniecisko darbību un tā nesagatavo un nesniedz finanšu pārskatus, tas rada iespēju veikt finanšu līdzekļu pārskaitījumus noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai.

Kam paredzēti ierobežojumi

Likuma 3.panta 1.daļā noteikts, ka Likuma subjekti ir personas, kas veic saimniecisko vai profesionālo darbību, proti:

- kredītiestādes;
- finanšu iestādes;
- nodokļu konsultanti, ārpakalpojuma grāmatveži, zvērināti revidenti un zvērinātu revidentu komercsabiedrības;
- zvērināti notāri, zvērināti advokāti, citi neatkarīgi juridisko pakalpojumu sniedzēji, kad tie, darbojoties savu klientu vārdā un labā, sniedz palīdzību darījumu plānošanā vai veikšanā, piedalās tajos vai veic citas ar darījumiem saistītas profesionālas darbības sava klienta labā attiecībā uz:
 - nekustamā īpašuma, komercsabiedrības kapitāla daļu pirkšanu vai pārdošanu,
 - klienta naudas, finanšu instrumentu u.c. līdzekļu pārvaldīšanu,
 - visu veidu kontu atvēršanu vai pārvaldīšanu kredītiestādēs vai finanšu iestādēs,
 - juridisko personu vai juridisku veidojumu dibināšanu, vadību vai darbības nodrošināšanu, kā arī attiecībā uz juridiskās personas vai juridiska veidojuma dibināšanai, vadīšanai vai pārvaldīšanai nepieciešamo ieguldījumu veikšanu;
- juridiska veidojuma vai juridiskās personas dibināšanas un darbības nodrošināšanas pakalpojumu sniedzēji;
- personas, kas darbojas kā aģenti vai starpnieki darījumos ar nekustamo īpašumu;
- izložu un azartspēļu organizētāji;
- personas, kas sniedz inkasācijas pakalpojumus;
- citas juridiskās vai fiziskās personas, kas nodarbojas ar transportlīdzekļu, kultūras pieminekļu, dārgmetālu, dārgakmeņu, to izstrādājumu vai citu preču tirdzniecību, kā arī ar starpniecību šajos darījumos vai citu pakalpojumu sniegšanu, ja maksājumu veic skaidrā naudā vai skaidru naudu par šo darījumu iemaksā kredītiestādē pārdevēja kontā 10 000 EUR vai lielākā apmērā vai valūtā, kas saskaņā ar grāmatvedībā izmantojamo ārvalstu valūtas kursu darījuma veikšanas dienas sākumā ir ekvivalenta 10 000 EUR vai pārsniedz šo summu, neatkarīgi no tā, vai šo darījumu veic kā 1 operāciju vai kā vairākas savstarpēji saistītas operācijas;
- parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzēji.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riska līmenis visos gadījumos nav vienāds. Tādēļ jāpiemēro visaptveroša, uz risku novērtējumu balstīta pieeja (risk based approach). Tas nozīmē, ka likumdevējam, definējot noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas novēršanas prasības un veicamos pasākumus, lai nodrošinātu, ka novēršanas prasības un pasākumi ir samērīgi ar Likuma subjekta darbībai piemītošā riska līmeni, kā arī subjekta lielumu un saimnieciskās darbības būtību, jāņem vērā Likuma subjektu atšķirības, tostarp sniegto pakalpojumu būtība un apmērs, kā arī katram Likuma subjektam piemītošā riska līmenis. Tāpēc nav pamatoti secināt, ka Likumā noteiktās prasības ir vienlīdz saistošas visiem tā subjektiem. Likumā noteiktas prasības, kas ir saistošas, piemēram, tikai tā subjektiem – juridiskajām personām (piemēram, pienākums iecelt par Likuma prasību izpildi atbildīgo darbinieku ir saistošs Likuma subjektiem, kas ir

juridiskās personas) vai tikai kredītiestādēm un finanšu iestādēm (piemēram, aizliegums uzturēt anonīmus kontus). Tādējādi secināms, ka Likuma prasības ir attiecināms uz visiem tā subjektiem, izņemot, ja īpaši norādīts, ka kāda prasība attiecināma tikai uz noteiktu subjektu.

Līdz ar to secināms, ka grozījumos paredzētais aizliegums nav attiecināms uz visiem Likuma subjektiem. Aizliegums sadarboties ar Likumā noteiktajām 2 pazīmēm atbilstošiem čaulas veidojumiem būs jāievēro kredītiestādēm, maksājumu iestādēm, elektroniskās naudas iestādēm, ieguldījumu brokeru sabiedrībām un ieguldījumu pārvaldes sabiedrībām attiecībā uz klientu individuālo portfeļu pārvaldīšanu un atvērto ieguldījumu fondu apliecību izplatīšanu.

Kā jau norādīts, aizliegums piemērojams, tikai izpildoties abām Likuma 1.panta 15.1punkta a) un b) apakšpunktā noteiktajām pazīmēm. Tāpēc Likuma grozījumos ietvertais aizliegums nav attiecināms uz kredītiestāžu un iepriekš minēto finanšu iestāžu klientiem – Latvijas Republikā reģistrētām juridiskajām personām, jo Latvijas Republikas normatīvajā regulējumā paredzēts pienākums sagatavot un attiecīgajām valsts pārraudzības institūcijām iesniegt finanšu pārskatus, tostarp gada finanšu pārskatus par savu darbību. Līdz ar to Latvijas Republikā reģistrēta juridiskā persona neatbilst Likuma 1.panta 15.1punkta b) apakšpunktā noteiktajai pazīmei.

Jāatgādina, ka grozījumi Likumā atzīti par steidzamiem. 19.04.2018. tie pieņemti 1.lasījumā, savukārt Saeimas sēdē galīgajā lasījumā tos pieņēma 26.04.2018. Izmaiņas stāsies spēkā nākamajā dienā pēc grozījumu izsludināšanas.

¹ *Certified Anti-Money Laundering Specialist. Piešķir Association of Certified Anti-Money Laundering Specialists*

² <http://www.db.lv/zinas/lursoft-sadarbiba-ar-caulu-kompanijam-bus-japartrauc-apmeram-20-000-latvijas-uznemumu-473879>

³ *FATF Guidance: Transparency and beneficial ownership, October 2014, pg. 6.*

⁴ *The Wolfsberg Correspondent Banking Due Diligence Questionnaire (CBDDQ), Glossary, 22 February 2018, pg. 14.*

⁵ *Department of the Treasury, Financial Crime Enforcement Network: Guidance FIN-2006-G014, issued on November 9, 2006, Subject: Potential Money Laundering Risks Related to Shell.*

⁶ *Turpat.*

⁷ *OECD: Behind the Corporate Veil: Using corporate entities for illicit purposes, 2001, pg. 35.*

⁸ <https://www.occrp.org/en/laundromat/the-russian-laundromat-exposed/>

⁹ <http://uk.businessinsider.com/north-korea-why-un-sanctions-not-working-2017-9>

Deloitte nozīmē vienu vai vairākas no Deloitte Touche Tohmatsu Limited, Lielbritānijas sabiedrības ar ierobežotu atbildību (turpmāk - DTTL), grupas sabiedrības vai ar tām saistītās sabiedrības. DTTL un katra no tās grupas sabiedrībām ir juridiski nošķirtas un neatkarīgas vienības. DTTL (kas nozīmē arī „Deloitte Global”) nesniedz pakalpojumus klientiem. Vairāk informācijas par DTTL un tās grupas sabiedrībām ir pieejama www.deloitte.com/lv/about.

Deloitte sniedz revīzijas, nodokļu, konsultāciju, finanšu konsultāciju un juridisko konsultāciju pakalpojumus valsts un pašvaldības iestādēm un privātajiem uzņēmumiem no dažādām nozarēm. Ar Deloitte globālo tīklu vairāk kā 150 valstīs, Deloitte nodrošina augstākās kvalitātes pakalpojumus klientiem visdažādākās biznesa situācijās. Vairāk kā 244,000 Deloitte darbinieku visā pasaulē mērķis ir atstāt nozīmīgu iespaidu, visā ko dara (klientiem, darbiniekiem un apkārtējo vidi).

Latvijā pakalpojumus sniedz "Deloitte Audits Latvia" SIA, "Deloitte Latvia" SIA un ZAB "Deloitte Legal" (kopīgi saukti "Deloitte Latvia"), kas ir Deloitte Central Europe Holdings Limited meitas vai saistītās sabiedrības. Deloitte Latvia ir viena no vadošajām profesionālo pakalpojumu organizācijām Latvijā, kas sniedz audita, nodokļu, juridiskos, finanšu un biznesa konsultāciju pakalpojumus ar vairāk kā 130 vietējo un ārvalstu ekspertu palīdzību.